

O‘ZBEK VA NEMIS TILLARIDAGI TARJIMA SAN’ATI VA UNING AHAMIYATI

Omonov Arslon Uralovich

Termiz davlat universiteti Roman-german tillari kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada tarjima san’atining o‘zbek va nemis tillaridagi o‘rni, uning madaniyatlararo muloqot va ilmiy-adabiy aloqalarni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasida tarjima faoliyatining rivoji qonun va davlat dasturlari asosida ko‘rib chiqiladi. Nemis tilidan o‘zbekchaga va aksincha tarjimalarning bugungi kundagi mavqei, muammolari va istiqbollari o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: tarjima, o‘zbek tili, nemis tili, madaniyatlararo muloqot, tarjima san’ati, ta’lim.

THE ART OF TRANSLATION IN UZBEKISTAN AND GERMAN LANGUAGES AND ITS IMPORTANCE

Omonov Arslon Uralovich

Teacher, Department of Romance-Germanic Languages,

Termez State University

ABSTRACT. This article analyzes the role of translation art in Uzbek and German languages, its importance in the development of intercultural communication and scientific-literary relations. The development of translation activity in Uzbekistan is reviewed on the basis of laws and state programs. The current position, challenges and prospects of translations from German into Uzbek and vice versa are studied.

Keywords: translation, Uzbek language, German language, intercultural communication, translation art, education.

АННОТАЦИЯ. В статье анализируется роль переводческого искусства на узбекский и немецкий языки, его значение в развитии межкультурного

диалога и научно-литературных связей. Развитие переводческой деятельности в Республике Узбекистан рассматривается на основе законодательства и государственных программ. Изучаются современное состояние, проблемы и перспективы перевода с немецкого языка на узбекский и наоборот.

Ключевые слова: перевод, узбекский язык, немецкий язык, межкультурный диалог, переводческое искусство, образование.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida tarjima san'ati xalqlar o'rtasidagi madaniy, ilmiy va iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda asosiy vositalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Xorijiy tillarni chuqur o'rganish va tarjima faoliyatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ushbu soha davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanmoqda. Xususan, 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-637) va 2023-yil 11-sentabrdagi Prezident Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston-2030" strategiyasida xorijiy tillarni chuqur o'rganish, tarjima maktabini rivojlantirish va malakali tarjimonlarni tayyorlash ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Tarjima san'ati nafaqat ilmiy adabiyotlarni xalqaro miqyosda o'zlashtirish, balki o'zbek adabiy merosini dunyo jamoatchiligiga yetkazishda ham muhim vosita hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, nemis tilidan o'zbekchaga va aksincha, o'zbek tilidan nemischaga tarjimalar madaniyatlararo muloqotning samarali shaklini yuzaga keltiradi. Tarjima san'ati turli xalqlarning madaniyati, tafakkuri va adabiy an'alarini bir-biriga bog'laydigan eng muhim ko'priklardan biridir. Global kommunikatsiya jarayonlarida o'zbek va nemis tillari o'rtasidagi tarjima faoliyati nafaqat lingvistik o'zaro ta'sirni kuchaytiradi, balki madaniy hamkorlik, ilmiy almashinuv va ijtimoiy taraqqiyotning ham muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek tilining boy tarixiy-lisoniy tizimi hamda nemis tilining qat'iy grammatik tuzilishi

tarjimondan yuqori darajadagi lingvistik kompetensiyani, madaniy sezgirlikni va matn yaratilishining pragmatik sharoitlarini chuqur anglashni talab etadi.

Mazkur maqolada tarjima san'atining o'zbek va nemis tillaridagi o'rni, muammolari va istiqbollari ilmiy manbalar hamda qonuniy asoslar nuqtayi nazaridan yoritiladi.

Muhokama va natijalar. 1. Tarjima san'atining nazariy asoslari. Tarjima san'ati insoniyat tarixida qadimdan mavjud bo'lib, turli xalqlar o'rtasida ilmiy, diniy, madaniy va badiiy aloqalarni ta'minlab kelgan. Tarjima nazariyasi mutaxassislari – E. Nayda, V. Komissarov, S. Bassnett, M. Snell-Hornby va boshqalar – tarjimaning mohiyati, usullari va bosqichlari haqida qimmatli ilmiy xulosalar bergan.

Tarjima jarayonida lingvistik, madaniy va psixologik omillar muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o'zbek va nemis tillari o'rtasida tarjima qilganda, ularning grammatik tizimi, leksik birliklari, frazeologik boyligi va stilistik xususiyatlaridagi tafovutlarni chuqur hisobga olish talab etiladi. Tarjimada asosiy mezon – semantik aniqlik va pragmatik ekvivalentlikni ta'minlashdir. O'zbek tili o'ziga xos badiiy obrazlar, metaforalar va milliy leksik birliklarga boy. Nemis tilida esa aniq ta'rif, qat'iy mantiqiy tuzilma va funksional yondashuv ustunlik qiladi. Shu sababli tarjima jarayonida nafaqat so'zma-so'z, balki funksional-semantik transformatsiyalar, kontekstual moslashtirish, muallif uslubini saqlash kabi jarayonlar amalga oshiriladi.

2. O'zbek tarjima maktabi va tarixiy taraqqiyoti. O'zbek adabiyoti tarixida tarjima san'ati alohida o'rin tutadi. Qadimgi davrlardan boshlab arab, fors va turkiy tillardan o'zbek tiliga ko'plab asarlar tarjima qilingan. XIX-XX asrlarda esa rus tili orqali jahon adabiyoti namunalari o'zbek kitobxonlariga yetkazilgan.

Mustaqillikdan so'ng O'zbekistonda tarjima faoliyati yangi bosqichga ko'tarildi. Jahon adabiyoti durdonalarining bevosita manba tilidan tarjima qilinishi yo'lga qo'yildi. "Jahon adabiyoti" jurnali, turli tarjima markazlari va universitetlarda tarjimashunoslik kafedralari tashkil etildi.

3. Nemis tilidan tarjimalarning o'rne va ta'siri. Nemis adabiyoti jahon madaniyatining eng yirik yo'nalishlaridan biridir. Gyote, Shiller, Kafkaning asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan va o'zbek kitobxonlari orasida keng tarqalgan. Shuningdek, nemis falsafasi – Kant, Hegel, Nitsshe qarashlari o'zbek ilmiy jamoatchiligida muhim o'rin tutadi.

Nemis tilidan o'zbekchaga tarjimalar nafaqat adabiyot, balki texnika, iqtisod, tibbiyot kabi ilmiy sohalarda ham amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, o'zbek adabiyotining durdonalari – Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Erkin Vohidov kabi ijodkorlarning asarlari nemis tiliga tarjima qilinib, xalqaro miqyosda tarqatilmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston va Germaniya o'rtasida ta'lim, fan va madaniyat sohalarida hamkorlik aloqalari keng rivojlanmoqda. Tarjima faoliyati esa ushbu aloqalarning samaradorligini oshiruvchi muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Muammolar va istiqboldagi yechimlar. O'zbek va nemis tillari o'rtasidagi tarjimalarda bir qator muammolar mavjud. Jumladan:

- ✓ terminologiya muvofiqligini ta'minlashdagi qiyinchiliklar;
- ✓ frazeologizmlar va milliy madaniy unsurlarni to'g'ri yetkazish masalasi;
- ✓ tarjimonlarning malaka va tajribasi yetarli emasligi;
- ✓ tarjima maktabi va ilmiy tadqiqotlarning hali yetarli darajada rivojlanmaganligi.

Biroq, bu muammolarning yechimi mavjud: tarjimonlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish, tarjimashunoslik bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish, zamonaviy texnologiyalardan – avtomatlashtirilgan tarjima dasturlaridan foydalanish, xalqaro hamkorlik loyihalarini kengaytirish lozim.

Xulosa qilib aytganda, tarjima san'ati o'zbek va nemis xalqlari o'rtasida madaniy, ilmiy va ma'naviy aloqalarni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasida davlat siyosati darajasida tarjimonlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ta'lim tizimida xorijiy tillarni chuqur o'rgatish hamda ilmiy-adabiy tarjimalarni rivojlantirish kelgusida ushbu sohaning yanada yuksalishiga

olib keladi. O‘zbek va nemis tillari o‘rtasidagi tarjima san’ati madaniy integratsiya, ilmiy hamkorlik va axborot almashinuvining strategik ahamiyatga ega yo‘nalishlaridan biridir. Turli struktural tizimlarga mansub bo‘lgan bu ikki til o‘rtasidagi tarjima jarayoni tarjimondan chuqur lingvistik bilim, madaniy kompetensiya, semantik sezgirlik va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Tarjima faoliyati nafaqat matn mazmunini ilmiy asosda ko‘chirish, balki ikki xalqning ruhiyati va madaniy merosini o‘zaro boyitish jarayonidir. Shu bois o‘zbek–nemis tarjima amaliyoti zamonaviy tilshunoslik va madaniy tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi.
3. N. Karimov. Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
4. G. Shukurov. Tarjima san’ati asoslari. Toshkent, 2021.
5. Bassnett, S. Translation Studies. Routledge, 2014.